

DE HONGAARSE KINDERTREINEN

DE HONGAARSE KINDERTREINEN

*Een levende brug tussen Hongarije,
Nederland en België na de Eerste Wereldoorlog*

REDACTIE:

MAARTEN J. AALDERS, GÁBOR PUSZTAI EN ORSOLYA RÉTHELYI

L'Harmattan
Budapest, 2020

Uitgeverij Verloren
Hilversum
2020

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de Nederlandse Taalunie, de Stichting Dr. Abraham Kuypersfonds, de Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden in Hongarije, de Vlaamse Overheid, de Stichting Pro Nederlandistica en enkele privésponsors.

Afbeelding op het omslag: Hongaarse kinderen vertrekken met de kindertrein naar Nederland vanaf het Ooststation (Keleti pályaudvar) te Boedapest. (BTM-Kiscelli Múzeum, Boedapest, inv.nr. 13156-28.) Detail van het *Hongaarse raam* (1923) in Paleis Noordeinde, Den Haag, naar een ontwerp van Sándor Nagy, gemaakt in het atelier van Miksa Róth in Boedapest, onder leiding van László Gyermek. (Koninklijke Verzamelingen, Den Haag.)

ISBN 978 90 8704 847 1

© 2020 de auteurs
Uitgeverij Verloren
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Vormgeving: György Madarász
Druk: Prime Rate BV, directeur Dr. Péter Tomcsányi

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoud

1. Honderd jaar geleden. Internationaal licht op de kindertreinen als verbinding tussen Hongarije, Nederland en België	7
MAARTEN J. AALDERS, GÁBOR PUSZTAI EN ORSOLYA RÉTHELYI	
2. Twee vrienden van Hongarije. Henriëtte Kuyper (1870-1933) en Jan Clinge Fledderus (1870-1946)	15
MAARTEN J. AALDERS	
3. Kindertreinen naar Nederland (1919-1930)	39
MAARTEN J. AALDERS	
4. De Belgen en de Hongaarse kinderen. Kinderhulpacties (1923-1927)	61
VERA HAJTÓ	
5. Een nieuwe familie. De kindertreinen in de spiegel van de Hongaarse cultuur in de jaren twintig	79
ORSOLYA RÉTHELYI	
6. Postmemory en cultureel geheugen als bindmiddelen tussen feit en fictie in het werk van Rudi Hermans	113
JUDIT GERA	
7. De kinderactie en de verlening van het eredoctoraat in Debrecen in 1925	125
RÉKA BOZZAY	
8. Het woord bij de daad voegen. Enkele taalkundige aspecten van de Hongaars-Nederlandse betrekkingen in de tijd van de kinderacties	139
ROLAND NAGY	
9. Tot mislukking gedoemd. Kinderacties na 1945 in Hongarije	165
GÁBOR PUSZTAI	
10. Gedeeld verleden, gedeeld erfgoed. De Belgisch-Hongaarse kinderacties	201
ROELAND HERMANS	
De auteurs	207
Namenregister	209

Afb. 1 Hongaarse kinderen vertrekken met de kindertrein naar Nederland vanaf het Ooststation (*Keleti pályaudvar*) te Boedapest. (Collectie: BTM-Kiscelli Múzeum, inv.nr. 13156-28.)

1 Honderd jaar geleden

Internationaal licht op de kindertreinen als verbinding tussen Hongarije, Nederland en België

Maarten J. Aalders, Gábor Pusztai en Orsolya Réthelyi

Honderd jaar vóór de verschijning van dit boek, op 8 februari 1920, rolde de eerste kindertrein het Ooststation (*Keleti pályaudvar*) in Boedapest uit. De trein bracht zeshonderd Hongaarse kinderen naar Nederland in het kader van een internationale humanitaire actie. Later volgen ook transporten naar Zwitserland, Engeland, Zweden en België. Met deze kindertreinen reisden tussen 1920 en 1930 meer dan zestigduizend verzwakte Hongaarse kinderen voor enkele maanden naar het buitenland. Daar zouden ze kunnen aansterken van de beproevingen die ze doorleefd hadden in de Eerste Wereldoorlog en tijdens de daaropvolgende revoluties in Hongarije.

Het waren moeilijke jaren geweest voor Hongarije. Tegen het einde van de Eerste Wereldoorlog brokkelde het Hongaarse koninkrijk in snel tempo af. De jarenlange spanning tussen de verschillende bevolkingsgroepen kwam tot een hoogtepunt. Serviërs, Slowaken, Roemenen en andere volkeren grepen hun kans en kwamen, al dan niet gesteund door de Entente, in opstand. Overal in dit eens zo machtige rijk heerste chaos. In Boedapest werd in de nacht van 23-24 oktober een Nationale Hongaarse Raad samengesteld onder leiding van graaf Mihály Károlyi. Een week later, op 31 oktober, benoemde koning Karel IV hem tot eerste minister. De koning verloor korte tijd later zijn kroon en op 16 november 1918 werd Hongarije een onafhankelijke republiek.

Dit alles leidde, samen met de terugkeer van vele krijgsgevangenen en stromen vluchtelingen tot een steeds groter chaos. Er was gebrek aan alles: eten, woningen, brandstof, werkgelegenheid, etc. In maart greep de communist Béla Kun de macht en zo ontstond de eerste Radenrepubliek buiten de Sovjetunie. In augustus 1919 werd Kun verdreven door de Roemenen. Deze trokken zich pas na drie maanden onder dwang van de Entente terug en op 16 november greep admiraal Miklós Horthy de macht. Een paar maanden later werd hij benoemd tot regent, hetgeen hij tot in 1944 zou blijven.

Een nieuwe periode in de geschiedenis van Hongarije was begonnen. Maar de chaos was groot en hulp was dringend geboden. Vandaar dat het plan ontstond kwetsbare kinderen een tijdlang in het buitenland op krachten te laten komen. Wat betreft het aantal deelnemende kinderen en de duur van de actie was zowel de kinderactie in Nederland als die in België – dat vanaf 1923 met een eigen actie begon – een groter succes en tevens ook langduriger dan in de andere landen die aan de kinderactie deelnamen. Volgens de gegevens van de Landelijke Liga voor Kinderbescherming, die aan Hongaarse kant de actie organiseerde, vertrokken tussen 1920 en 1930 met de kindertreinen 28.563 Hongaarse kinderen naar Nederland en 21.542 naar België. Dat betekent dat 82 procent van de kinderen door deze twee landen ontvangen werd.¹ Het gevolg van

¹ F. ROTTENBILLER, *Az Országos Gyermekvédelő Liga harminc évi működése 1906-1936*. Budapest: Fővárosi Nyomda Részvénytársaság, 1936, 80.

de actie was dat tussen Hongarije enerzijds en Nederland en België anderzijds sterke persoonlijke, culturele, economische en politieke contacten ontstonden.

Een omvattend onderzoek naar de kinderactie zelf en naar de daardoor ontstane culturele en maatschappelijke contacten bleef tot nu uit. De kindertreinen zijn zowel in Hongarije als in Nederland en België een minder bekend fenomeen in de geschiedenis van de twintigste eeuw. Het kleine aantal eerder in het Hongaars of in het Nederlands verschenen vakstudies over dit onderwerp belicht slechts enkele deelgebieden, vaak op onvolledige bronnen gebaseerd. De onderhavige bundel is samengesteld uit de studies van acht onderzoekers uit de betreffende landen. Deze zijn grotendeels gebaseerd op tot nu toe ongebruikte en nieuwe bronverzamelingen, of bieden een herinterpretatie van eerder bekende bronnen. Dit boek vult daarmee een leemte, zowel wat betreft de Hongaars-talige als de Nederlandstalige cultuurhistorische geschriften. Het geeft de eerste resultaten door de onderzoeksgroep ter gelegenheid van de honderdjarige herdenking. Spoedig zullen meer publicaties volgen.

Dit is ook de eerste poging om het onderzoek van de geschiedenis van de Hongaarse kant, die de kinderen uitzond en de Nederlands/Belgische kant, die de kinderen ontving, gezamenlijk te laten verschijnen. We zijn namelijk van mening dat dit onderzoek alleen kan geschieden op basis van internationale samenwerking. Het is daarom ook niet toevallig dat de bundel dankzij Nederlandse, Belgische en Hongaarse ondersteuning tegelijk bij uitgeverij L'Harmattan in het Hongaars en bij Uitgeverij Verloren in het Nederlands verschijnt.

Onderzoekers aan verschillende instituten hebben zich in de afgelopen jaren met het thema van de kindertreinen beziggehouden. Vera Hajtő deed tien jaar lang onderzoek naar de Belgische kinderactie en kon als resultaat daarvan in 2013 haar proefschrift verdedigen aan de KU Leuven. Op basis van de resultaten van haar onderzoek organiseerde ze een tentoonstelling in samen-

werking met het KADOC, Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving te Leuven. Ze werkte daarbij nauw samen met Roeland Hermans, medewerker van het instituut. De tentoonstelling werd in 2016 geopend onder de titel: *De 'Hongaartjes'. Belgisch-Hongaarse kinderacties (1923-1927)*. In datzelfde jaar publiceerde Vera Hajtő de resultaten van haar onderzoek ook in het Engels.²

De Vakgroep Neerlandistiek en de Onderzoeksgroep Nederlands-Hongaarse Betrekkingen van de Universiteit Debrecen organiseerde in 2009 een conferentie met de titel *A gyermekmentő akciók Hollandiában és Belgiumban (De kinderacties in Nederland en België)*. De leden van de vakgroep, Gábor Pusztaï, Gert Loosen, Réka Bozzay en Zsuzsa Tóth vertaalden in samenwerking met Vera Hajtő en het KADOC de Leuvense tentoonstelling en de daarbij behorende gids in het Hongaars. Onder de titel: *A 'kis magyarok'. Belga-magyar gyermekmentő akciók (De 'Hongaartjes'. Belgisch-Hongaarse kinderacties)* was deze expositie als reizende tentoonstelling op tal van plaatsen in Hongarije te bezoeken.³

Maarten J. Aalders is kerkhistoricus en momenteel als onderzoeker verbonden aan het Neo-Calvinism Research Institute van de Theologische Universiteit Kampen. In het middelpunt van zijn onderzoek staan de Nederlands-Hongaarse protestantse contacten uit de periode tussen de twee wereldoorlogen, waarbinnen ook het thema van de kindertreinen valt. Een aantal artikelen over zijn onderzoek is inmiddels verschenen.

Ook aan de Vakgroep Neerlandistiek van de Eötvös Loránd Universiteit (ELTE) in Boedapest vindt sinds jaren onderzoek plaats naar de wederzijdse culturele invloeden en transferprocessen tussen Hongarije en Nederland/België. Een groot deel van dat werk concentreert zich rond het *De Lage Landen en Hongarije – Onderzoekscentrum voor Culturele Transfer*. In 2018 werd onder leiding van Orsolya Réthelyi binnen de masteropleiding Neerlandistiek uit de verzameling van het Onderzoekscentrum een tentoonstelling georganiseerd en een bijbehorende tweetalige catalogus gemaakt. Als

² Vera HAJTŐ, *Milk Sauce and Paprika. Migration, Childhood and Memories of the Interwar Belgian-Hungarian Child Relief Project*. Leuven: Leuven University Press, 2016.

³ HAJTŐ, HERMANS, en VINTS, *A 'kis magyarok'. Belga-magyar gyermekmentő akciók (1923-1927 és 1946-1948)*; HAJTŐ, HERMANS en VINTS, *De 'Hongaartjes' Belgisch-Hongaarse kinderacties*, 39; HAJTŐ, HERMANS és VINTS, *A 'kis magyarok'. Belga-magyar gyermekmentő akciók (1923-1927 és 1946-1948)*.

externe deskundige en mederedacteur verleende Maarten J. Aalders zijn medewerking aan de catalogus.⁴

In 2018 is een internationale onderzoeksgroep *Migratie, cultuur en identiteit* opgericht rond het thema van de Hongaarse, Nederlandse en Belgische kindertreinen, bestaande uit de bovengenoemde instituten en de betrokken onderzoekers. Als eerste

activiteit van deze onderzoeksgroep werd in november 2018 door de vakgroep Neerlandistiek van de ELTE een conferentie georganiseerd onder de titel *Migratie, literatuur en identiteit: De kindertreinen tussen Hongarije, Nederland en Vlaanderen in de eerste helft van de 20ste eeuw* (*Migráció, irodalom és identitás: A gyermekvonatok Magyarország, Hollandia és Flandria között a huszadik század első felében*). De onder-

Afb. 2 De uit Nederland teruggekeerde Hongaarse kinderen op het Ooststation (Keleti pályaudvar) te Boedapest. Het nummer op het bord geeft aan in welke wagon de kinderen gereisd hebben (1921). (Collectie: BTM-Kiscelli Múzeum, inv.nr. 13602-29.)

⁴ Maarten J. AALDERS en Orsolya RÉTHELYI, red., *De 'kindertreinen' – Voorwerpen en herinnering. Tentoonstellingscatalogus bij de workshop Migratie, literatuur en identiteit. De 'kindertreinen tussen Hongarije, Nederland en Vlaanderen in de eerste helft van de twintigste eeuw / A 'gyermekvonatok' – Tárgyak és emlékezet. A Migráció, irodalom és identitás: A 'gyermekvonatok' Magyarország, Hollandia és Flandria között a huszadik század első felében című workshop kiállítási katalógusa, Cahiers voor Neerlandistiek 9/Néerlandisztikai füzetek 9* (Budapest: ELTE BTK, Néerlandisztika Tanszék, De Lage Landen en Hongarije – Onderzoekscentrum voor Culturele Transfer/Németalföld-Magyarország Kulturális Transzfer Kutatóközpont, 2018). Aan het schrijven van de catalogus voor de tentoonstelling namen de studenten aan de masteropleiding deel: Ellen Decoster, Alexandra Gaszler, Viktória Hitter, Lilla Lakos, Petra Pavlitzky, Krisztina Gracza en Yona Bleijenburg. Grafische verzorging was in handen van Roland Nagy.

zoekers uit Hongarije, Nederland en België die zich met dit thema bezighielden, werden samengebracht en konden de resultaten van hun onderzoek voor een bredere lezerskring bereikbaar maken. Als resultaat van die conferentie kwam deze bundel tot stand.

Deze bundel is bedoeld om de geschiedenis van de Nederlandse en Belgische kindertreinen te beschrijven, aan de hand van de nieuwste resultaten van het onderzoek van deskundigen rond dit thema. Deze begint met drie historische studies. In de eerste studie overziet **Maarten J. Aalders** de voorgeschiedenis van de Nederlandse kinderactie vanuit het optreden van twee vanuit het oogpunt van de kindertreinen uitzonderlijk belangrijke Nederlandse personen, Henriëtte Kuyper en Jan Clinge Fledderus. In zijn tweede studie geeft hij een omvattend overzicht en een analyse van de Nederlandse kinderactie. Op basis van nieuw archiefmateriaal bespreekt hij vragen die door eerdere onderzoekers opengelaten waren en corrigeert hij daarin voorkomende feitelijke onjuistheden. De studie van **Vera Hajtó** is hiervan de Belgische tegenhanger en biedt een omvattend overzicht en een analyse van het Belgische deel van de kinderactie.

Hierna volgen vier studies die door onderzoek van diverse soorten bronnen vanuit verschillende disciplines en met gebruikmaking van andere benaderingsmethoden het thema van de kindertreinen behandelen. **Orsolya Réthelyi** onderzoekt de Hongaarse materiële cultuur en geschreven bronnen uit de eerste periode van de kindertreinen vanuit het gezichtspunt van de mentaliteitsgeschiedenis en analyseert door middel daarvan de tussen het Nederlandse en Hongaarse volk ontstane contacten. Literatuur en culturele herinnering staan centraal in de studie van **Judit Gera**, die een analyse geeft van de werken geschreven door Rudi Hermans over de geschiedenis van zijn moeder, die via de kinderactie in België terecht kwam. **Réka Bozzay** geeft vanuit het gezichtspunt van institutionele geschiedenis nadere informatie over de onderscheiding die twee personen kregen die een sleutelrol speelden bij de kinderactie in de meest brede zin van het woord. Haar studie geeft tegelijk een inkijkje in de geschiedenis van de Zwitserse kindertreinen. Vanuit een taalwetenschappelijke benadering schrijft **Roland Nagy** over de resultaten van zijn onderzoek naar Hongaars-Nederlandse taalkundige contacten. Hij bespreekt in zijn studie de manier waarop in Nederland over 'Hongarije' en 'Hongaren' gesproken werd in het kader van

de kinderactie. De studie van **Gábor Puzsai** overstijgt de periode waarbinnen de eerste kinderactie plaats had, omdat de auteur zich verdiepte in humanitaire acties na de Tweede Wereldoorlog en in het bijzonder in de Nederlandse en Belgische kindertreinen uit die periode. Als epiloog sluit de studie van **Roeland Hermans** deze bundel af. Vanuit het gezichtspunt van de museologie en cultureel erfgoed reflecteert hij op zijn ervaringen rond de door het KADOC georganiseerde tentoonstelling over de Belgische kindertreinen.

Deze bundel kwam tot stand als resultaat van internationale samenwerking. Om die reden zijn we dank verschuldigd aan talloze instituten en personen in verschillende landen. Voor materiële ondersteuning willen we de Nederlandse Taalunie, de stichting Dr. Abraham Kuyperfonds, de Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden in Hongarije, de Vertegenwoordiging van de Vlaamse Regering in Hongarije, de Stichting Pro Nederlandistica en een aantal privépersonen bedanken die de uitgave van deze bundel financieel ondersteunden. We danken instituten en privépersonen die toestemming gaven om reproducties te publiceren van enkele voorwerpen uit hun verzameling. Speciale dank komt toe aan het KADOC, Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving van de KU Leuven, de Fotoverzameling van het Kiscelli Museum – Historisch Museum Boedapest, het De Lage Landen en Hongarije – Onderzoekscentrum voor Culturele Transfer (ELTE), de verzameling HDC/Protestants Erfgoed van de Vrije Universiteit Amsterdam, de Koninklijke Verzamelingen in Den Haag en het Rijksmuseum Amsterdam. Wij zijn iedereen dankbaar die tijd en energie gegeven heeft voor het tot stand komen van deze bundel, speciaal Marianna Feketéné Balogh voor de taalkundige correctie van het Hongaars, Jaap Doudens en Ingrid Jacobs voor de eindredactie.

Literatuur

AALDERS, Maarten J. en Orsolya RÉTHELYI, red., *De 'kindertreinen' – Voorwerpen en herinnering. Tentoonstellingscatalogus bij de workshop Migratie, literatuur en identiteit. De 'kindertreinen tussen Hongarije, Nederland en Vlaanderen in de eerste helft van de twintigste*

- eeuw / A 'gyermekvonatok' – Tárgyak és emlékezet. A Migráció, irodalom és identitás: A 'gyermekvonatok' Magyarország, Hollandia és Flandria között a huszadik század első felében című workshop kiállítási katalógusa. Cahiers voor Neerlandistiek 9/Néerlandisztika-kai füzetek 9. Budapest: ELTE BTK, Néerlandisztika Tanszék, De Lage Landen-Hongarije Onderzoekscentrum voor Culturele Transfer/Németalföld-Magyarország Kulturális Transzfer Kutatóközpont, 2018.
- HAJTÓ, Vera, Roeland HERMANS en Luc VINTS, 'De Hongaartjes' Belgisch-Hongaarse kinderacties. Leuven: Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving, 2016.
- HAJTÓ, Vera, Roeland HERMANS és Luc VINTS. A 'kis magyarok'. Belga-magyar gyermekmentő akciók (1923-1927 és 1946-1948) [De 'Hongaartjes'. Belgisch-Hongaarse kinderacties (1923-1927 en 1946-1948)]. Onder redactie van Alexis Vermeylen. Vertaald door Réka Bozzay en Zsuzsa Tóth. Debrecen: Debreceni Egyetem Néerlandisztika Tanszék, 2018.
- HAJTÓ, Vera. Milk Sauce and Paprika. Migration, Childhood and Memories of the Interwar Belgian-Hungarian Child Relief Project. Leuven: Leuven University Press, 2016.
- ROTTENBILLER, Fülöp. Az Országos Gyermekvédő Liga Harminc évi Működése 1906-1936 [Dertig jaar Landelijke Liga voor Kinderbescherming 1906-1936]. Budapest: Fővárosi Nyomda Részvénytársaság, 1936.

Eerste kindertrein vertrokken naar Nederland

Door de verslaggever van Az Est

De loop der tijden kent een verdrietige wending. Nog maar een paar jaar geleden haalden wij broodmagere buitenlandse kinderen naar ons lieve vaderland, gisteren stuurden wij een paar honderd van de onzen ver weg naar een vreemd land om daar weer op krachten te komen. Een paar jaar geleden spraken kleine vreemdelingen gebroken Hongaars in de kring van goedgehartige Hongaarse families, nu zetten ze in zeshonderd Hollandse gezinnen een extra bord neer op de gedekte tafel voor een kleine Hongaarse gast.

Het is nog geen drie uur, maar een groot aantal kinderen staat al in rijen gegroepeerd klaar voor vertrek. Hun geluid galmt door de warme eerste en tweede klas wachtkamers. Op hun borst, boven hun hart, hebben ze een kokarde in de nationale driekleur, met het opschrift *Vaderlandsliefde*. Op hun rug hebben ze zakken, kussens, dekens en etenspannetjes. In hun handen hebben ze pakjes en ansichtkaarten. Aan het hoofd van elke groep is aan een stok een papier met het nummer van de groep bevestigd. De kinderen zijn ingedeeld in vierentwintig groepen, 260 meisjes en 340 jongens. Al hun bewegingen verraden ongeduld. Dan klinkt het warme stemgeluid van de lutherse bisschop Sándor Raffay.

Na afloop van zijn toespraak zingt iedereen het nationale volkslied. Cort van der Linden, voormalig minister-president van Nederland en voorzitter van het *Centrale Comité für Ungarische Kinder* [sic!], de centrale commissie die de kinderactie organiseert, de kinderen zal verwelkomen. In Utrecht neemt het Centraal Comité de kinderen over en zorgt ervoor dat de kinderen in verschillende steden in Nederland, in Amsterdam, in Rotterdam, in Utrecht en andere kleinere of grotere steden ondergebracht worden bij families die zich daarvoor hebben aangemeld. Broertjes en zusjes komen zo mogelijk op hetzelfde adres terecht. De kinderen blijven ongeveer vijf maanden in Nederland. Op het station was

ook Vilmos Neugebauer, de directeur van de Landelijke Liga voor Kinderbescherming die persoonlijk zaken regelde.

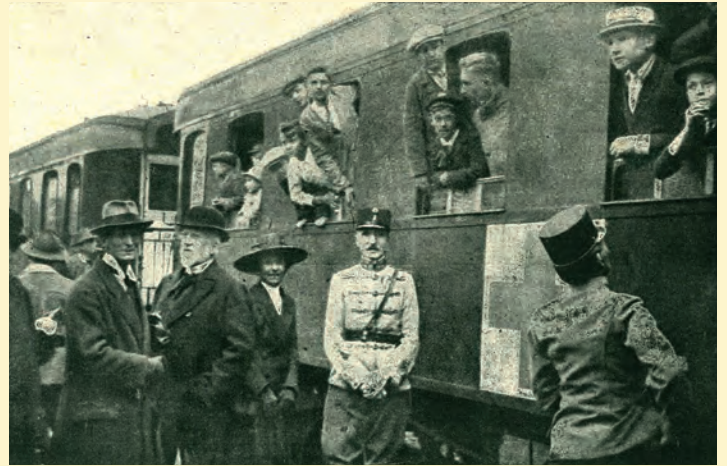
Ook verschenen graaf László Széchenyi, de voorzitter van de Landelijke Liga voor Kinderbescherming, de Nederlandse consul-generaal Fledderus samen met zijn echtgenote, de Nederlandse viceconsul Hoogstraten, en het gehele personeel van het consulaat. Minister-president Huszár staat voor de wagons de kinderen op te wachten. De in rijen voor de wagons opgestelde kinderen weten niet wie hij is, ze voelen alleen zijn strelende hand op hun kleine gezicht. De minister-president ging bij alle wagons langs, en bekeek bij de bedden van de kinderen hoe de zorg voor hen plaatsvindt. Elk kind kreeg een eigen bed met een kamelenharen deken. Tijdens de zeven dagen durende reis zullen de kinderen geen honger lijden. Een grote hoeveelheid brood, vlees, cacao, kaas, boter, salami, vet, meel, eieren en andere etenswaren zijn in de levensmiddelenwagons opgeslagen.

Een paar minuten later kijken de kinderen al door de ramen van de trein of ze hun moeder of vader zien, of hun broers en zussen die thuisblijven. Die staan buiten te kleumen voor de wachtkamers. Vóór vijf uur laten ze hen ook naar binnen gaan.

In een van de wagons huilt een vijfjarig jongetje hartverscheurend. Hij gaat voor het eerst weg van huis, zo'n afscheid doet pijn. Tevergeefs troost de minister-president hem, wiens uitnodigende woorden om thuis te blijven op geen enkel kind effect hebben. Na maanden op rantsoen en schamele maaltijden dromen ze van de heerlijkheden van het verre sprookjesland.

Precies om vijf uur laten de twee locomotieven aan het begin van de trein hun stoomfluit klinken. De minister-president en zijn gevolg, de ouders en de verwanten, nemen wuivend met hoeden en zakdoeken afscheid van de vertrekkende trein. Honderden zakdoeken vliegen als witte duiven voor de ramen. Nog een paar uitroepen: 'Pas goed op jezelf', 'Tot ziens', en weg glijdt de trein uit de zwarte stad van ellende naar het rijke sprookjesland, naar Nederland.⁵

⁵ Elindult az első gyerekvonat Hollandiába [Eerste kindertrein vertrokken naar Nederland], Az Est, 10 februari 1920, 2.

HONGARIJE
IN OORLOGSTIJD

IN EN OM DE NEDERLANDSCHE AMBULANCE
TE BUDAPEST + DOOR H. S. S. KUYPER

